

EN RIKTIG LIRARE FRÅN SKILJEBO

Några synpunkter på *Åsa Linderborgs* berättelse om sin pappa, framlidne metallarbetaren 1941-02-15 *Leif Boris Andersson*

av

Mats Parner

☒☒☒ Att söner förevigar sina fäder i litterär form tycks vara regel snarare än undantag, och porträtten kan bli lika anslående som anskrämliga. Vad prelaten Bergmans Ingmar vräkt ur sig om sina dagars upphov känner säkert de flesta till, men också på den mer upplysta scenen, den vänstra, kryllar det av vittra exempel.

Bl a har Jan Myrdal sagt sitt om fader Gunnar (och mor "Avva") i sin omtalade barndomsserie och på ett otal andra rastplatser. I det fallet lyser de varmare känslorna för senior nästan enbart med sin frånvaro. Inte heller Guillou kan beslås med ömma lidelser för sin styvfar. I **Ondskan** får JG:s alter ego stryk av familjeöverhuvudet med hundpiskor, björkris, rottingar, klädborstar och andra föremål i parti och minut. Först på "Stjärnsberg" kan den pryglade, om än tillfälligt, hämta andan igen.

Förhållandet mellan Erik Wijk och hans nyligen (hösten -06) bortgångne far Olof Wijk var ett helt annat men inte mindre sammansatt. Det skildras med beundransvärd uppriktighet och äkta skarpsinne i **Ont blod** (Manifest 2001), ett läsäventyr utöver de vanliga.

Provinsiälläkaren i "Esskestuna", doktor Ehnmark, älskade allt brittiskt som den (ut)studerade antinazist han var av ohejdbar övertygelse. Han läste en roman per kväll efter arbetet, samlade ängsligt på frimärken och bar genom åren Winston Churchill i sitt hjärta, men tycks i övrigt ha varit fullt normal, vilket väl får anses onormalt i ett sammanhang som detta. Sonen Anders har i ljusa färger tecknat hans minne i **Arvskifte** (Norstedts 1983).

☒☒☒ Men fäder och söner i all ära. I en av årets mest uppmärksammade litterära debuter är det metall(verks)arbetaren, kraftkarlen och ensamvargen Leif Anderssons rödhåriga jänta som berättar om far sin, och hon gör det med känsla, förnuft och fördomsfri stolthet men även med en stor portion skuld som tillsats. Boken heter **Mig äger ingen** (Atlas 2007) och författarinnan Åsa Natasja Andersson, mera känd som Åsa Linderborg, filosofie historiedoktor och på senare år kulturskribent i Aftonbladet.

Snitsaren Leif Boris kom från Skiljebo i Västerås och var lovande fotbolls- och bandyspelare i ungdomsåren men hamnade tidigt på Metallverken – "Mentalvärken" – inne i centrum liksom sina äldre bröder (dvs alla Bojans och "Kalle Baddares" raska gossar). Vid 26 gifte sig Leif B. med den två år yngre Nadja Linderborg. I nästa rond föddes lilla Åsa, och livet tycktes arta sig relativt väl för pappa Leif, åtminstone ytligt sett. Men ytvattnet kom tyvärr att grumlas av hans djupt kända vantrivsel med jobbet och starka begivenhet på destillerade drycker, till en början främst mellanöl. Inne på verket arbetade Leif som hårdarmästare. Skicklig i yrket var han utan tvivel, enligt egen utsago rent av landets vassaste i sitt gebit, men pressen, fysisk som psykisk, blev hans eviga följeslagare.

Betecknande nog avskydde han just de sysslor som ändå skänkte honom utkomst, identitet och självkänsla.

I januari 1972 kom så dråpslaget likt blixten från en gråblek vinterhimmel: hustrun Nadja bröt upp från hemmet i Västerås och drog iväg tillsammans med nyförälskelsen Lasse men utan sin treåriga Åsa. Far och dotter blev kvar i lägenheten på Rönbergagatan och levde där i symbios med varann – som ”bästisar och bundis” – ända till början av 80-talet. En säregen gemenskap, materiellt fattig men andligt rik, kom att utvecklas mellan de båda. Husfarsan lämnade (tidigt) och hämtade (sent) på dagis, spelade kort med sin ”gummelumma” fram till midnatt, lät henne beundra hans svällande ”armmuckler” och berättade för henne om det socialistiska lyckoriket, ett framtida Elysium eller Arkadien, där solen alltid skulle skina och där snö och is var okända fenomen, ja ungefär, menade sagesmannen, som på det fjärran Kuba...

Också i övrigt växte Åsa upp under, milt uttryckt, ganska okonventionella former. Sängkläder, tandkräm och d:o borstar klarade man sig utan, och någon frukost avåts inte. Efter reveljen var det strängt taget bara Leifs ordinarie ”morgonkräkningar” som tog viss tid i anspråk. Sedan for man i ilfart raka vägen till dagis på farsans gamla hoj med jantan och ”Länsan” (Vestmanlands Läns Tidning) där bak, den senare som övligt (ändalykts)skydd åt den förra. Dagens huvudmål serverades i regel hos Åsas farföräldrar på Björkgatan, där ”Kalle Baddare” och Ingeborg hade bopålarne nedslagna. Smutsiga kläder togs om händer och tvättades med aldrig sinande energi av faster Majken.

Ofta nog kunde pappa Leif vara stökig på grund av sprit- och ölandet och inskränkt dogmatisk till följd av ett ramponerat självförtroende: Lära mig engelska? ”När skulle jag ha nytta av det där imbecilla tattarspråket?”

Den kolsvarta rasen ansåg han vara den gängse (gris)skära överlägsen både på ett intellektuellt och moraliskt plan – Ola Ullsten, Östen Warnerbring och Björn Borg kunde ju inte på villkors vis mäta sig med Harry Belafonte, Louis Armstrong eller Arthur Ashe. Och av motsatta könet, alltså kvinnosläktet, fanns djupare sett tre skilda begreppsklasser: käringar, jävla käringar och, *nota bene*, ”jävla bra käringar”. I den sistnämnda kategorin hamnade med given automatik alla fröknarna på dagis och fritids liksom pålitliga nedrustningskärningar av typen Alva Myrdal och Inga Thorsson. De överdrivna förväntningarnas ädla konst behärskade Skiljebo-Leffe nära nog till fulländning; t ex inbillade han sig att vi alla får nya tanduppsättningar inte bara två gånger, utan vid hela tre tillfällen i livet. Juste, onekligen juste, vill man utbrista.

Men på just den punkten vederlades Åsas far tämligen bryskt av en krass (överkäks)verklighet på andra sidan de 50.

Som en riktig lirare ville ”Kalle Baddares” yngste grabb stå fram både i egna och andras ögon. Efter att först ha nöjesläst **Mig äger ingen** och sedan yrkesläst boken har jag övertygats om att Leif Boris även var en ”reko lirare”, en ganska ärlig polare. Jag skulle ha tyckt om honom som min äldre bror, inte förbehållslöst, verkligen inte, men dock. I stort, men definitivt inte i smått, hade jag faktiskt litat på honom.

☒☒☒ Med rätta har kritikerkåren, undantagslöst, höjt Linderborg till skyarna för berättelsen om pappa Leif. Det är en smula tveeggat; så pass mycket beröm kan nog förorsaka skrivkramp även i de bästa familjer. Men det problemet är Åsas. Givetvis inser hon att hennes nästa volym måste bli av annat slag än den föreliggande och att författarvillkoren inte nödvändigtvis är lika gynnsamma ”*hver gang*” – som väl någon skulle ha sagt – och fr a inte nästa gång.

Leif Boris-projektet har strängt taget varit skraddarsytt för pappas flicka. Med sitt ena ben i en radikal (s)-tradition med centrum hos farföräldrarna på Björkgatan och sitt andra i en sorts (v)-kontext runt mamman Tanja och morföräldrarna på Funkisgatan har Åsa L. satt sig tillrätta vid tangentbordet. Hennes överblick har varit total och utsikten över släktlandskapet magnifik. En självtänkande August(a) med föredömlig tvesyn har på så vis skridit till bokverket.

Litteraturhistoriskt bevandrad har författaren också lyckats undfly alla de hotande blindskären med påskriften *Sentimentalitet*, och som allmänhistoriker skildrar hon ett nutida Fattigsverige, säg perioden 1970-2002, med tydliga sociala skiljemurar. Som i nästan alla Linderborgs texter är klassperspektivet nära nog konstitutivt. Väsentligen ges det perspektivet av hennes uppväxt, av Leif som Tanja och av Tanja som Leif.

I yngre tonåren blev jätan på allvar medveten om sin farsas alkoholberoende och hans mindre goda sidor. Följden blev att hennes gränslösa tillgivenhet och trofasthet ändrade förtecken och övergick i känslor av skam. I nästa veva ägde ett nytt förvandlingsnummer rum, och skammen formades om till skuld. Från tidiga 80-talet ända till Leif Boris hastiga bortgång vid knappa 61 var relationen mellan far och dotter oklar, outtalad och outhärdad med ömsom höga fjäll, ömsom djupare dalar.

I ett känsligt 13-årsläge bytte Åsa namn från Andersson till Linderborg, övergav flickrummet i fadershuset och hyste in sig i moderns residens: ”Jag började kalla Lasse för pappa. Den andra människan lämnade jag ensam med demoner jag inte ville veta något om.”

Symboliskt, eller signifikativt, är också dotterns (av vankelmod präglade) beslut att inte skicka någon inbjudan till fadern inför sin doktorsdisputation. Nu blev det som det blev, men Åsa L:s avhandling är redan en klassiker och hennes dedikationstext ursäktar det mesta: *”Till alla dem som kom och gick i det Skiljebo som en gång var kampens, kärlekens och fotbollsdrömmarnas kvarter i metallarbetarstaden Västerås”*.

Det mottot ger **Mig äger ingen** i koncentrat och kvintessens.

Skuld och skuld; mitt bestående intryck är att Anderssons Natasja inte har stort mer att förebrå sig än Linderborgs Åsa. Det som skedde var nog rätt ohjälpligt. Möjligen kan jag tycka att den förstnämnda borde ha tvingat iväg pappan sin till sjukhus hösten 2001, då han ansattes av svår värk i ryggen och andra utnötta kroppsdelar. Å andra sidan var Leif B. inte precis en herre som lät sig betvingas. Ingen ägde honom!

☺☺☺ Givetvis kan man slå ner på detaljer i Linderborgs skildring. Text hade sekvensen om överklasstösen Helene (sid 129f) kunnat byggas ut; nu förblir den oavslutad och hängande i de mellansvenska luftlagren.

Jag ifrågasätter också Åsas knivskarpa minnen från pappans 30-årsfest (sid 255), eftersom hon själv bara var drygt två och ett halvt den gången. Gunnar Serner (1886-1947), bättre känd som Frank Heller och upphovsman till **Storhertigens finanser**, påstod sig visserligen minnas varje enskilt ögonblick från sitt eget dop vid fem veckors ålder – men Serner var prästson och alltså jävig i dopsammanhang.

Det kryllar av häftiga tidsmarkörer i Åsas bok, men någon ”Tore Skogman” (sid 110) existerar inte, åtminstone inte i allmännare truddelutt-branschen. Däremot finns en Thore Skogman. Må så vara att Skogman junior kristnades till (Elof Lars) Tore i mars 1931, men senare i livet kom Tore att ändra sitt namn, följande helt enligt västmanländskt skick och bruk, och blev Thore.

Till sist skall sägas att färgen ”bäcksvart” (sid 123) är okänd utanför Arosvallen. Bäckrödingar (*salmo fontinalis*) är en sak, men inte ens i Kolbäcksån finns några bäcksvartingar.

Det finns goda skäl att reflektera över det liv som blev metallarbetaren Leif Boris Anderssons. I stora stycken framstår det som allt annat än glädjerikt. Ett monotont jobb sög gradvis musten ur honom, alkoholbruket gjorde ont värre, konstant trötthet och kronisk värk förstärkte alltings elände, och hans kvinnor (hustrun, jantan, andra) såg sig tvingade att gå sin väg. Men som 12-åring räddade han sent en kväll en avgörande bandystraff i Skiljebo inför jublande åskådare.

Det ögonblicket skulle bli ett av hans livs mest minnesvärda. Fast det hade han lyckligtvis inte den blekaste aning om – den gången...

Mats Parner

